

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การเจริญเติบโตของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานครเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดระยะเวลา 30-40 ปีที่ผ่านมา การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราที่สูงโดยส่วนใหญ่เป็นการอพยพของประชากรชนบทเข้าสู่เมือง ส่งผลให้กรุงเทพมหานครมีประชากรเมืองมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรเมืองทั้งประเทศ บริเวณภาคมหานครที่ขยายออกไป (Extended Bangkok Metropolitan Region) ซึ่งรวมพื้นที่โดยรอบเมืองและ 5 จังหวัดปริมณฑลมีการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานอย่างมาก และพบว่าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2539-2548) จำนวนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มขึ้น 722,773 หน่วย หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยมากกว่า 70,000 หน่วยต่อปี (พัลลภ, 2549) ขณะที่การเพิ่มขึ้นของประชากรบริเวณชานเมืองอยู่ในอัตราที่สูงถึงร้อยละ 3.4 เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในใจกลางเมืองที่ลดลงในอัตราร้อยละ -2.8 (JICA, 1997) ความหนาแน่นประชากรบริเวณชานเมืองต่อพื้นที่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากด้วย โดยในปี พ.ศ. 2530 มีจำนวน 700 คนต่อตารางกิโลเมตร และในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นเป็น 1,300 คนต่อตารางกิโลเมตร (BMA, 2003) การขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของชุมชนบริเวณชานเมืองก่อให้เกิดความขัดแย้งและคุณภาพสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมือง ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ของพื้นที่บริเวณชานเมืองและปัญหาเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นแนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมืองทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วทั่วโลก

การขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเข้าบุกรุกพื้นที่ชนบทเพื่อเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์แบบเกษตรกรรมเป็นแบบเมืองเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ช่วงปี พ.ศ. 2517-2531 เกิดขึ้นทั้งหมดจำนวน 237,600 ไร่ (380.16 ตารางกิโลเมตร) หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 16,970 ไร่ โดย 10 ปีแรก (พ.ศ. 2517-2526) เป็นการพัฒนาเมืองรวมตัวอยู่ที่ระยะห่างจากใจกลางเมือง 11-20 กิโลเมตรเป็นส่วนใหญ่ (จำนวน 57,457 ไร่หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 45.2 ของพื้นที่ชนบทที่ถูกบุกรุกใน 10 ปีแรก) ขณะที่ 4 ปีหลัง (พ.ศ. 2527-2531) การพัฒนาเกิดขึ้นที่ระยะไกลออกไปเป็นระยะห่างจากใจกลางเมืองมากกว่า 30 กิโลเมตร (Dowall, 1992) ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างไม่มีการวางแผนไปตามแนวยาว (Ribbon Development) ของสองข้างถนนสายหลักที่ออกจากใจกลางเมืองขึ้นไปทางทิศเหนือ ตะวันออก และทิศใต้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบไม่คุ้มค่านี้อาจเนื่องมาจากการให้พื้นที่ด้านในไม่มีการพัฒนา ส่งผลให้เกิดความสิ้นเปลืองในการบริการโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ การบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์

ที่ดิน รวมทั้งปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและมลพิษทางอากาศจากกิจกรรมทางอุตสาหกรรม และจำนวนรถยนต์ส่วนตัวที่เพิ่มขึ้นในระยะการเดินทางไปกลับสถานที่ทำงานที่ไกลขึ้น (DCP, 2003)

ประเด็นปัญหาของการพัฒนาบริเวณชานเมือง ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านผังเมือง โดยเฉพาะในมุมมองของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ปรากฏขึ้นในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เมื่อพิจารณาในเชิงการใช้ที่ดินและพลังงานแล้ว การพัฒนาชานเมืองตรงข้ามกับลักษณะของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาก มีการวิพากษ์วิจารณ์และหลักฐานเชิงประจักษ์พิสูจน์ว่า การพัฒนาของชานเมืองสมัยใหม่ในปัจจุบันซึ่งเป็นแบบกระจายกระจายเป็นรูปแบบของการพัฒนาทางกายภาพที่ไม่ยั่งยืน (Steil et al., 2007; Gwilliam et al., 1999) หากแต่ทว่า บริเวณชานเมืองเป็นที่นิยมในการอยู่อาศัยของประชากรส่วนใหญ่ เพราะมีรูปแบบที่มีเสน่ห์ดึงดูดการย้ายออกจากใจกลางเมือง มาอาศัยบริเวณชานเมืองอย่างมหาศาลตั้งแต่แรกเริ่มเช่น สภาพแวดล้อมที่มีพื้นที่สีเขียว ขนาดบ้านและที่ดินใหญ่ขึ้น การใช้ที่ดินแบบหนาแน่นน้อยที่มีเสียงรบกวนน้อยและมีความเป็นส่วนตัว เป็นต้น (Steil et al., 2007)

เนื่องจากบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร มีลักษณะการขยายตัวของที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ที่มีรายได้ปานกลาง และรายได้ปานกลาง-ต่ำ โดยมีที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยกระจายอยู่ทั่วไป (Browder et al., 1995) ดังนั้น การสร้างสภาพแวดล้อมชานเมืองที่ทำให้ประชากรที่มีความแตกต่างหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมกันจะทำให้บรรลุผลเป็นความยั่งยืนทางสังคม แต่ประเด็นดังกล่าวยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์และข้อเท็จจริงเพื่อมาสนับสนุน เนื่องจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา มุ่งเน้นความสนใจในมิติทางสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร ในมิติทางสังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางสร้างความสมดุลของรูปแบบการพัฒนาบริเวณชานเมืองและวิธีการดำเนินชีวิตทางสังคมไทยที่มีความสอดคล้องและยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางสังคม และตัวบ่งชี้ด้านความยั่งยืนทางสังคม ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนบริเวณชานเมือง
- 2) เพื่อศึกษาการขยายตัว สภาพทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ-สังคม ของชุมชนบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร ในมิติทางสังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืน และอธิบายถึงนโยบายและมาตรการในการทำให้สังคมที่ยั่งยืนบรรลุผลสำเร็จได้ในทางปฏิบัติ

1.3 คำถามการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองและความยั่งยืนทางสังคม โดยการ ทบทวนเอกสาร แนวคิดและวิธีการศึกษาวิจัย ได้นำมาเป็นแนวทางในการอภิปรายที่มาของคำถามการ วิจัย ดังนี้

- 1) คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม” มีการให้ความหมายอย่างไร แนวคิดและวิธีการศึกษา ทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมมีอะไรบ้าง แนวคิดต่างๆ มีการกำหนดตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด ทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมแตกต่างกันอย่างไร และตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทางสังคมในระดับชุมชนประกอบด้วยอะไรบ้าง
- 2) การขยายตัวบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานครมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไร ลักษณะ ทางกายภาพของชุมชนบริเวณชานเมืองและลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ต่างๆ เป็นอย่างไร
- 3) ชุมชนต่างๆ ในบริเวณชานเมืองมีการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมในระดับชุมชนอยู่ในระดับใด ลักษณะทางกายภาพและเศรษฐกิจสังคมของชุมชนต่างๆ ในบริเวณชานเมืองมีผลต่อความ คิดเห็นทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร นโยบายของภาครัฐ ในทางปฏิบัติและแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมควรเสนอแนะ อย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

- 1) การศึกษาครั้งนี้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาเป็นเขตพื้นที่ชานนอกหรือชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ซึ่ง ประกอบด้วยชานเมืองฝั่งตะวันออก ได้แก่ เขตมีนบุรี คลองสามวา หนองจอก ลาดกระบัง และ ชานเมืองฝั่งตะวันตก ได้แก่ เขตบางบอน และเขตบางขุนเทียน การศึกษานี้ไม่ได้รวมส่วนขยาย ของพื้นที่เมืองที่เข้าไปยังจังหวัดปริมณฑลข้างเคียงในลักษณะของภูมิภาคมหานครที่ขยายออกไป
- 2) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ คริวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชานเมือง ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร และ เเคะชุมชนในบริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานครทั้ง 6 เขต จำนวน 73,226 คริวเรือน (สำนัก พัฒนาสังคม, 2553) ที่ขึ้นทะเบียนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร จึงไม่ได้ครอบคลุมถึงคริวเรือนที่ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรหรือชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการใช้ข้อมูลทางสถิติ ประชากร คริวเรือน บ้านและชุมชน ตามที่สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานครได้จัดเก็บไว้

- 3) งานวิจัยนี้มีลักษณะงานวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงความยั่งยืนทางสังคมของชุมชนในพื้นที่บริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaires) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้คือ ครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชานเมือง ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร และเคหะชุมชนใน 6 เขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยคัดเลือกมาศึกษาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบผสม (Multi-stage sampling) จำนวน 405 ครั้วเรือน นอกจากนี้ เครื่องมืออื่นที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ การสำรวจและสังเกต การบันทึกภาพถ่าย และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน เป็นต้น
- 4) ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้น โดยพัฒนาตัวแปรและตัวบ่งชี้จากแนวคิดทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมในระดับชุมชนของ Bramley (2006) ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ทางด้านความเป็นมิตรและการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ความภาคภูมิใจและพอใจในชุมชน ความปลอดภัย คุณภาพของสภาพแวดล้อม การย้ายที่อยู่อาศัย กิจกรรมเป็นกลุ่ม และการเข้าใช้ถึงหรือเข้าใช้สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับตัวแปรทางด้านทางกายภาพของชุมชนบริเวณชานเมือง ได้แก่ ประเภทของที่อยู่อาศัยของครั้วเรือน การมีพื้นที่สนามรอบบ้านหรือลานบ้าน จำนวนห้องนอน พาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปทำงาน จำนวนพาหนะในครั้วเรือน และที่ตั้งสถานที่ทำงาน
- 5) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบด้วย การสำรวจพื้นที่ การสังเกต และการบันทึกภาพถ่ายในการลงภาคสนามพื้นที่ศึกษา การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์สถานที่ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยคั้งนี้คือ ในชุมชนชานเมือง ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร และเคหะชุมชน การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามทำโดยการสัมภาษณ์ครั้วเรือนในชุมชน และทีมผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้จัดบันทึกคำตอบในแบบสอบถาม ใช้เวลาเป็นช่วงวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดราชการ

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1) ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มีคั้งนี้
 - การสำรวจและรวบรวมข้อมูลทุกขุมมี ประกอบด้วยเอกสาร รายงาน สถิติ และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการศึกษาทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม โดยเน้นการบ่งชี้ตัวแปรและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมในระดับชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับการขยายตัวบริเวณชานเมือง เป็นข้อมูลทางด้านเชิงพื้นที่และประชากร ได้แก่

- ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง จำนวนของชุมชน จำนวนประชากรและครัวเรือนในชุมชนต่างๆ บริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร จากกองการพัฒนาชุมชน สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร และกองสารสนเทศภูมิศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- ข้อมูลสถิติประชากร พื้นที่ และความหนาแน่น เผยแพร่โดยสำนักงานปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร (www.bangkok.go.th)
- ข้อมูลแผนที่สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2544 และ 2552 จากสำนักนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มการขยายตัวของบริเวณชานเมือง ความหนาแน่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน และพื้นที่เปิดโล่ง
- การสำรวจพื้นที่ เพื่อบอกถึงสภาพพื้นที่ทางกายภาพของชานเมือง การขยายตัวของชานเมือง และลักษณะต่างๆ ไปของชุมชน
- การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน และความยั่งยืนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ความเป็นมิตรและการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ความภาคภูมิใจและพอใจในชุมชน ความปลอดภัย คุณภาพของสภาพแวดล้อม การย้ายที่อยู่อาศัย กิจกรรมเป็นกลุ่ม และการเข้าใช้ถึงหรือเข้าใช้สิ่งอำนวยความสะดวกชุมชน รวมทั้งสภาพทางกายภาพหลักๆ ได้แก่ ประเภทของที่อยู่อาศัย และการเดินทางไปทำงาน
- การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะการขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมือง จากเจ้าหน้าที่ของสำนักพัฒนาสังคม รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับชุมชนในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน เป็นต้น
- การสังเกตและการบันทึกภาพถ่ายในการลงภาคสนามพื้นที่ศึกษา เพื่อให้มองเห็นสภาพทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทั่วไปในพื้นที่ศึกษาและบริเวณโดยรอบ

2) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

- การอธิบายการขยายตัวของบริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2552
- การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของชุมชนบริเวณชานเมือง ได้แก่ ประเภทที่อยู่อาศัย การมีพื้นที่สนามหรือลานบ้าน จำนวนห้องนอน การเดินทางไปทำงาน ที่ตั้งสถานที่ทำงาน จำนวนพาหนะในครัวเรือน

- การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ศาสนา อาชีพ สถานภาพการสมรส การครอบครองที่อยู่อาศัย จำนวนผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน จำนวนบุตรที่อาศัยอยู่ด้วยกัน รายได้ต่อครัวเรือน
- การวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบ่งชี้ของการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมระหว่างชุมชนทั้ง 3 ประเภทคือ เคหะชุมชน ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร และชุมชนชานเมือง
- การวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบ่งชี้ของการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมในชุมชนบริเวณชานเมือง ตามลักษณะทางกายภาพ และเศรษฐกิจ-สังคมของประชากร
- ประมวลผลเพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการปรับโครงสร้างของการพัฒนาชานเมือง ในปัจจุบัน นโยบายและมาตรการ ในการทำให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานครมีขอบเขตพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีลักษณะการกระจายกระจายของสิ่งปลูกสร้างไปทั่วทั้งพื้นที่ การเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยจึงใช้เวลาค่อนข้างมาก การเลือกตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็นวิธีแบ่งกลุ่มมีความสะดวกต่อการปฏิบัติสำหรับพื้นที่ขนาดใหญ่ ลดเวลาในการเข้าถึงพื้นที่และการเดินทางเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตาม วิธีนี้อาจส่งผลให้ค่าประมาณพารามิเตอร์มีความแม่นยำต่ำ ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับเลือกมีความเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ผู้วิจัยจึงพยายามแบ่งพื้นที่เป็นกลุ่มย่อยๆ ตามการกระจุกตัวของที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนแต่ละประเภทในแต่ละเขต เพื่อให้การเลือกตัวอย่างกระจายทั่วทั้งมวลสมาชิกของประชากรทั้งหมดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงทำให้งานวิจัยนี้ใช้เวลานานกว่าที่คาดหมายไว้

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางสังคม (Social sustainability) ในเชิงปฏิบัติการหมายถึง การพัฒนาเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงการลดระดับของความไม่เสมอภาคและการแบ่งแยกทางสังคม ในการเข้าถึงโอกาสและบริการสาธารณะต่างๆ ให้ความสำคัญกับการมาอาศัยอยู่ร่วมกันของประชากรหลากหลายกลุ่มได้อย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม เพื่อนำการพัฒนาเมืองไปสู่ระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมในระดับชุมชน (Social Sustainability at the neighborhood level) หมายถึง การพัฒนาที่คำนึงถึงสองมิติหลักๆ ทางด้าน “ความเสมอภาคทางสังคม (Social equity/ social justice)” หรือความเสมอภาคในลักษณะของการให้โอกาสเข้าใช้หรือเข้าถึงบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ต่างๆ ของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และมีทิศทางด้าน “ชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainability of community)” ซึ่งมีรากฐานอยู่บนแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social capital) เป็นหลัก

ชานเมือง (Metropolitan fringe) หมายถึง “พื้นที่ชานเมืองมหานคร” หรือ “เขตรอบนอกของมหานคร” ซึ่งมีทิศทางการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมากกว่าบริเวณศูนย์กลางเมือง โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ปานกลาง และรายได้ปานกลาง-ต่ำ สำหรับงานวิจัยนี้ กำหนดบริเวณชานเมืองให้ครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เขตชั้นนอกของเมืองหรือบริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ตามการจัดแบ่งของสำนักผังเมือง (2547)

ตัวบ่งชี้/ ตัวชี้วัด (Indicator) หมายถึง ตัวแปรประกอบ (Composite variable) หรือองค์ประกอบ (Factor) ที่มีค่าที่สังเกตได้หรือวัดปริมาณได้ ใช้บ่งชี้ถึงสภาพที่ต้องการศึกษาเฉพาะจุดหรือช่วงเวลาที่กำหนด หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงาน

1.8 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) เป็นข้อมูลในการศึกษาและบ่งชี้การพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม ในระดับชุมชนหรือท้องถิ่น โดยการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชนมาประยุกต์ใช้ ในการชี้วัดบริบทการพัฒนาชานเมืองของไทย
- 2) ผลการวิจัยเป็นประโยชน์กับหน่วยงานราชการและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองและการพัฒนาสังคมทั้งในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ในภูมิภาค ในการวางแผนแก้ปัญหาการพัฒนาเมืองในอนาคตเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม
- 3) ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมของชุมชน ให้บรรลุผลได้ในประเทศไทย และสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่งการเรียนการสอนในสาขาสถาปัตยกรรมและการวางแผนต่อไป

1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการตรวจสอบเอกสารเพื่อทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “การขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองกับความยั่งยืนทางสังคม” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบการวิจัยเรื่อง การขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองและความยั่งยืนทางสังคม

